

Recenzia

Leonardi, Claudio (ed.): *Středověká latinská literatura (6. – 15. století)*.
Praha : Academia 2014. 502 s. ISBN 978-80-200-2387-2.

Kolektívna monografia *Středověká latinská literatura* ponúka podrobný prierez dejinami latinskej stredovekej a humanistickej literatúry. Ide o prvú modernú publikáciu, ktorá prináša súhrn dejín latinskej stredovekej literatúry pokrývajúci všetkých desať storočí, ktoré štandardne zaradujeme do obdobia stredoveku. Člení sa na desať kapitol, z ktorých každá opisuje jedno konkrétne storočie z hľadiska politickej a spoločenskej situácie, no najmä uvádza do popredia literárne žánre a osobnosti pôsobiace v danom období. Autori kapitol sú odborníci z univerzít v Taliansku a vo Veľkej Británii. Úvod k publikácii napísala česká filologička, medievistka a prekladateľka Jana Nechutová.

Autorom prvej kapitoly skúmajúcej šieste storočie je editor príručky, profesor latinskej medievistiky vo Florencii, Claudio Leonardi. V chronologickom poradí opisuje jednotlivé osobnosti, najväčší dôraz však kladie na tvorbu Boethia a Cassiodora, ktorí už v tom čase predstavovali pre latinskú kultúru dvojicu mimoriadne erudovaných mysliteľov. Záver kapitoly tvorí pohľad na nové žánre súvisiace so šírením mníšstva a kresťanstva. Siedme storočie, ktoré sa pokladá za jedno z najbúrlivejších storočí raného stredoveku, predstavuje Giovanni Polara. Krajiny donedávna najvyspelejšie a literárne najplodnejšie, t. j. Itálie, Francúzsko či severná Afrika, sa v siedmom storočí zaradili k najviac zaostalým oblastiam. Naopak, do popredia sa dostal Iberský polostrov a britské ostrovy, odkiaľ pochádzali dvaja najvýznamnejší autori siedmeho storočia – Isidor zo Sevilly a Aldhelm. Na kapitolu adekvátne nadväzuje Michael Lapidge z Cambridge. Výklad začína popisom situácie v Anglicku, ktoré počas siedmeho storočia ťažilo najmä z kontinentálnej kultúry. Mnísi vysielaní do týchto oblastí pápežom Gregorom Veľkým podporili vznik škôl a s ním spojené šírenie latinského jazyka. Nástupom cisára Karola Veľkého na franský trón sa výrazne zmenila kultúrna situácia na pevnine. Autor sústreďuje svoj pohľad na osobnosti pôsobiace na cisárskom dvore – Petra Pisánskeho, Paula Diacona a najmä na literárny prínos cisárovho hlavného radcu Alkuina, ktorý mal najvýznamnejší vplyv na formovanie kultúrnej politiky v danom období.

Deviate storočie, označované ako karolínske, približuje nemecký filológ Peter Christian Jacobsen, ktorý akcentuje snahu o obnovenie klasickej kultúry. Hneď v úvode nás upúta historická oslavná báseň *Karolus Magnus et Leo Papa*, pripomínajúca *Aeneidu* Augustovho obdobia. Zvláštne miesto zaujíma Einhard, ktorý svojím životopisom *Vita Caroli Magni* predstavuje ďalší pokus nadviazania na antickú tradíciu. Neoddeliteľnou súčasťou latinskej literatúry boli hagiografie, ktorým venuje samostatnú podkapitolu. Časť o 9. storočí uzatvára epilóg sústredený okolo osobnosti učiteľa a dokumentaristu Notkera Balbula.

Pre naše územie je práve deviate storočie začiatkom rozkvetu literatúry či už vlastnej alebo prekladovej. Vznikajú prvé pôvodné žánre, z ktorých najrozšírenejšími boli až do 13. storočia legendy (napr. Moravsko-Panónske legendy či Život sv. Klimenta) a kroniky (Kronika opáta Reginona z Prumu a i). Príčinou oneskoreného vývoja bola absencia vlastného písma a náboženstva Slovanov, ktoré sa do našich končín dostali až v polovici 9. storočia s príchodom Konštantína a Metoda.

Typickou črtou literatúry 10. storočia je sebareflexia. Štylistickými a metrickými vzormi boli popri Vergilioví Horatius, Terentius, či Lucanus a Juvenalis. Kladne hodnotím najmä fakt, že sa Leonardi vo výklade dotýka i situácie predošlých dvoch storočí a kladie ju do kontrastu s analyzovaným obdobím. Dôraz sa kladie predovšetkým na spojenie liturgie a hudby, ktoré predznamenal už Notker Balbulus. Zvláštne miesto prináleží hagiografickej literatúre, ktorá je či už vo veršovanej alebo prozaickej forme, akýmsi fenoménom desiateho storočia, pretože jej množstvo a význam nenachádza obdobu v žiadnom inom storočí latinskej stredovekej literatúry. Za majstrovské diela v tejto línii sa pokladajú spisy Hrotsvithy či Liutpranda z Cremony.

V 10. storočí zároveň dochádza k zániku Veľkej Moravy a začleneniu nášho územia do Uhorského feudálneho štátu. Výsledkom bol koniec staroslovienskej kultúry a nastolenie latinčiny ako úradného jazyka. Jedenáste storočie predstavuje janovský profesor latinskej literatúry Ferruccio Bertini, ktorý sa v úvode zameriava na hlboké politické zmeny v posune od cisárskeho absolutizmu k väčšej voľnosti, či prechod k väčšej náboženskej slobode, čo vyústilo do zmien v oblasti kultúry. Jedenáste storočie je storočím vzniku prvých univerzít v Salerne a Bologni, ktorých príklad nasledovali v ďalšom storočí i ostatné mestá ako Paríž, Neapol či Oxford. Kapitola je napriek širokému záberu v porovnaní s predošlými mimoriadne prehľadne členená. Pozostáva z 27 menších podkapitol, venujúcich sa konkrétnemu autorovi, počnúc Adalberom z Laonu (950/957-1031) až po Hildeberta z Lavardinu (1056 – 1133). Mimoriadne užitočná je Bertiniho snaha o istú nadväznosť, keďže takmer pri každom mene uvádza predchodcov či nasledovníkov daného autora. Za negatívum pokladám, že ani tu nenájdeme širšie zmienky o literatúre na našom území. V porovnaní so spomínanými krajinami si domáca literatúra podržala náboženský charakter a okrem legiend (Legenda o sv. Svoradovi a Benediktovi a Svätoštefánske legendy) nachádzajú svoje uplatnenie kázne a modlitby, ktoré vstupujú do literatúry ako rovnocenné žánre. Popri náboženskej literatúre vynikali i žánre svetské, a to predovšetkým kroniky. Do obdobia 12. storočia zaradíme napríklad Anonymovu kroniku (lat. *Gesta Hungarorum*) či Žilinskú mestskú kroniku.

Obdobie charakteristické najväčším množstvom zachovanej latinskej literatúry vôbec spracoval Peter Dronke, špecialista na latinskú stredovekú literatúru na univerzite v Cambridge. Mimoriadne pútavo pôsobí už samotný úvod, v ktorom Dronke vyjadruje snahu „*invenire svet intelektuálov, v mnohých stredovekých významoch tohto slova: objaviť, lokalizovať, poskladať a usporiadať*“. Dronke skúma dovedna 11 žánrov od komédie cez náboženskú či milostnú lyriku až po prozaické útvary ako autobiografiu či mystickú prózu. Základný výber autorov obmedzil na štyri významné postavy: Gualter Castelliónsky, Bernard Silvestris, Hildegarda z Bingenu a Pierre Abélard. Zvyšné podkapitoly sa zaoberajú

úzko špecifikovanými oblasťami literatúry ako napr. ženskými spisovateľkami či priekopníkmi myslenia. Kapitola zahŕňa príliš široký a heterogénny materiál na veľmi malom priestore, čo pôsobí neprehľadne. Emore Paoli, profesor stredovekej latinskej a humanistickej literatúry na univerzite v Ríme, nás uvádza do problematiky 13. storočia, charakteristického intenzívnym zakladaním univerzít, vznikom žobravých rádov a progresom v myslení. Sedem slobodných umení, ako pilier stredovekej latinskej kultúry, prechádza zmenami v dôsledku nárastu vedecko-filozofickej tvorby a pôvodne artistická fakulta parížskej univerzity sa mení na fakultu filozofie. Do popredia sa dostávajú vedné odbory *quadrivium* alebo tzv. *artes physicae*. I umenie trivium prechádza zmenou vzhľadom k požiadavkám na nový typ diskurzu. Najnaliehavejším problémom 13. storočia bol však stav latinského jazyka, v dôsledku čoho sa mnohí autori vyjadrovali k otázke jeho užitočnosti a vedeckej hodnoty. Paoli vyberá sedem základných okruhov literatúry a ich najvýznamnejších predstaviteľov, medzi ktorých radíme napríklad Tomáša Akvinského či Bonaventuru. Pozitívom je výskyt ukážok z diel spomínaných v latinskom znení. V 14. storočí zoslabenie pôsobnosti latinského jazyka v literatúre pokračuje. Ako píše autor ďalšej kapitoly, Enzo Cecchini, latinčina si stále udržiavala svoje miesto vo filozoficko-teologickej, vedeckej a právnej oblasti či školskej výuke, avšak neustále bola atakovaná národnými jazykmi. Cecchini sa zameriava predovšetkým na situáciu v Itálii kde nastal opačný jav, nakoľko začal opäť vzrastať záujem o antickú kultúru, čoho dôsledkom bolo posilnenie pozície latinčiny. Kapitola nie je členená na menšie celky, čo zhoršuje orientáciu v množstve poznatkov a literárnych diel. Autor postupuje chronologicky od prelomu 13. a 14. storočia počnúc dominikánskym teológom Jánom z Paríža až po Coluccia Salutatiho pôsobiaceho na samom konci 14. storočia a venuje priestor i viacerým menej známym osobnostiam.

Poslednou kapitolou monografie nás sprevádza profesorka stredovekej a humanistickej filológie Lucia Caesarini Martinelliiová, ktorej je príručka venovaná. Autorka v krátkosti popisuje historické pozadie, vek humanizmu a stále aktuálnu tému – reformu latinčiny. V literatúre vzniká snaha o obnovenie klasickej kultúry a autorka sa snaží čitateľovi osvetliť základné prozaické žánre, stav divadla i poézie. Samostatnú podkapitolu venovala výberu piatich najvýznamnejších predstaviteľov 15. storočia, akými boli Laurentius Valla či Angelo Poliziano.

Recenzovaná publikácia je určená predovšetkým pre študentov medievistiky, neolatinistiky, teológie, ale i národných jazykov. Snahou autorov bolo zostaviť monografiu tak, aby neobsahovala príliš dlhé analýzy literárnych diel, a aby dokázala adekvátne zhrnúť všetky dôležité fakty vyplývajúce z kontextu konkrétneho analyzovaného obdobia. Negatívom môže byť azda skutočnosť, že sa publikácia dotýka nášho územia len veľmi okrajovo. Pozitívne hodnotím, že obsiahnuté informácie sú vo väčšine prípadov veľmi dôkladne a najmä prehľadne spracované, vďaka čomu poslúži ako výborná pomôcka pri štúdiu dejín stredovekej a humanistickej literatúry.

Miroslava Trogová, doktorandka na Katedre filozofie FF TU